

УДК 334.732

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ФІНАНСОВИХ (КРЕДИТНИХ) КООПЕРАТИВІВ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМИ САМОКОНТРОЛЮ

Хоружий Сергій Гаврилович,
кандидат економічних наук,
докторант
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: hor@ubs.edu.ua

Анотація. Досліджено приклади ефективного виконання функцій самоконтролю фінансовими установами, які також створюють фінансову інфраструктуру для фінансових (кредитних) кооперативів. Доведено, що асоціація кредитних спілок не може самостійно виконувати весь спектр функцій самоконтролю. Запропоновані законодавчі новації, що дозволять об'єднаний кредитній спілці здійснювати функції самоконтролю для кредитних спілок і функції фінансового центру кредитної кооперації.

Ключові слова: фінансовий (кредитний) кооператив, кредитна спілка, асоціація, самоконтроль, саморегульована організація, фінансова установа.
Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 10.

INTERNATIONAL PRACTICE OF SUPERVISING ACTIVITIES OF FINANCIAL (CREDIT) COOPERATIVES THROUGH SELF-GOVERNMENT MECHANISMS

Khoruzhyi Serhii,
Ph. D. in Economics,
Doctoral
of SHEI «Banking University»
e-mail: hor@ubs.edu.ua

Abstract. This article contains the researches on the examples of effective performance of self-government functions by financial institutions, which also create financial infrastructure for the financial (credit) cooperatives. It has been proven that association of credit unions cannot independently carry out all spectrum of self-government functions. Legislative innovations that allow to carry out self-government functions for joint credit unions and functions of the financial center of credit co-operation have been also proposed in this article.

Keywords: financial (credit) cooperative, credit union, association, self-government, self-regulatory organization, financial institution.
Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 10.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА НАДЗОРА ЗА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ФИНАНСОВЫХ (КРЕДИТНЫХ) КООПЕРАТИВОВ ЧЕРЕЗ МЕХАНИЗМЫ САМОКОНТРОЛЯ

Хоружий Сергей Гаврилович,
кандидат экономических наук,
докторант
ГБУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: hor@ubs.edu.ua

Аннотация. Исследованы примеры эффективного выполнения функций самоконтроля финансовыми учреждениями, которые также создают финансовую инфраструктуру для финансовых (кредитных) кооперативов. Доказано, что ассоциация кредитных союзов не может самостоятельно выполнять весь спектр функций самоконтроля. Предложены законодательные новации, которые позволят объединенному кредитному союзу осуществлять функции самоконтроля для кредитных союзов и функции финансового центра кредитной кооперации.

Ключевые слова: финансовый (кредитный) кооператив, кредитный союз, ассоциация, самоконтроль, саморегулируемая организация, финансовое учреждение.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 10.

Вступ. Формування стабільної та надійної системи кредитної кооперації в Україні потребує суттєвого вдосконалення системи нагляду і контролю за діяльністю кредитних спілок. Міжнародний досвід свідчить, що важливим механізмом розв'язання цієї проблеми може бути створення організації самоконтролю кредитних спілок.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Розвиткові кредитної кооперації присвячені праці багатьох науковців, зокрема, М. Абрахамсона, Г. Аскхофа, С. Бьока, Г. Ван Дайка, Г. Мюнхнера, Й. Нільсона, К. Плесова, В. Салома, У. Уоткінса, Д. Бартона та ін. Принципи організації кредитної кооперації розкриті в наукових працях О. Чаянова, І. Витановича, В. Гончаренка, В. Марочко, А. Оленчика та ін. Проблемі створення саморегульованих організацій кредитних спілок присвячена досить незначна кількість публікацій, водночас реальний механізм їх функціонування потребує вдосконалення з урахуванням позитивної міжнародної практики.

Метою статті є обґрунтування механізму функціонування організації самоконтролю кредитних спілок з використанням досвіду найближчих до України країн-сусідів і досвіду Німеччини.

Результати дослідження. Для сучасних умов характерним є взаємозв'язок між державним наглядом і ринковими методами самоконтролю. Необхідність одночасного і взаємопов'язаного використання ринкового і державного управління економічними процесами, заснованого на стійкості державного управління, доводив П. Самуельсон, а Ф. Хайек вважав, що виконувати свої власні завдання держава зможе, тільки відмовившись від виконання того, що набагато краще робить ринок.

У відкритій економіці частину наглядових функцій держави вважають за доцільне передавати самим учасникам ринку, розподіляючи при цьому не тільки права, а й відповідні обов'язки. Ухвалюючи правила і норми ведення відповідного бізнесу, учасники ринку беруть на себе відповідальність за додержання таких норм і фактично стають частиною системи управління на певному ринку фінансових послуг.

Попри проголошену у статті 5 Господарського кодексу України норму, що правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання і державного регулювання макроекономічних процесів, наявні в Україні реалії дещо інші, зокрема в частині регулювання і нагляду за діяльністю кредитних спілок.

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» окреслив можливість функціонування саморегульованої організації на ринку фінансових послуг і визначив її як неприбуткове об'єднання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг і якому делегуються від-

повідними державними органами, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг. Саморегульованим організаціям можуть також делегуватися додаткові повноваження, якщо вони передбачені законами України.

Закон України «Про кредитні спілки» (стаття 24) установлює перелік функцій саморегульованої організації кредитних спілок (далі – КС), а саме: розроблення програми фінансового оздоровлення КС і контроль виконання цих програм; розроблення методичного забезпечення діяльності КС; здійснення регуляторної діяльності; проведення навчання і сертифікації фахівців КС; розроблення та впровадження правил поведінки КС на ринках фінансових послуг; збір, узагальнення і попередній аналіз фінансової звітності КС.

Згідно із Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» під визначення саморегульованої організації як неприбуткового об'єднання може підпадати як асоціація КС, так і неприбуткова організація – об'єднана кредитна спілка, заснована КС на кооперативних засадах. Однак, відповідно до вимог Закону України «Про кредитні спілки», статус саморегульованої організації (далі – СРО) кредитних спілок може бути надано за рішенням уповноваженого органу тільки одній із *всеукраїнських асоціацій* кредитних спілок. Відповідно до цієї норми Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затверджено Положення про делегування окремих повноважень одній із всеукраїнських асоціацій кредитних спілок.

Незважаючи на зазначені вище законодавчі норми, жодній асоціації кредитних спілок в Україні так і не було «надано статусу СРО». Саме тому доцільно встановити причини цього на основі дослідження реалізації аналогічного ринкового самоуправління фінансових (кредитних) кооперативів у країнах ЄС і, зокрема, в сусідніх державах.

Регулювання і нагляд за діяльністю на фінансових ринках реалізується регуляторами (*Regulators*, якими для країн – членів ЄС є, перш за все, законодавчі органи ЄС, і країн – членів ЄС, включаючи органи, що мають право встановлювати норми і правила) та органами нагляду (*Supervisors*), що здійснюють нагляд, контроль і вживають заходи впливу. Право ЄС щодо регулювання фінансових послуг містить норми, які визначають поняття «компетентні органи» (*competent authorities*) або «компетентні пруденційно-наглядові органи» (*competent prudential-supervision authorities*).

Поняття «саморегульована організація», передбачене в українському законодавстві, у *законодавстві в далі розглянутих країн не віднайдене*. Натомість, у країнах ЄС виконання державних функцій нагляду, що здійснюються компетентними органами, ефективно

доповнюється законодавчим наділенням організацій, що створені учасниками ринку, правом на виконання певних функцій щодо здійснення ними самоуправління та самоконтролю (*self-government*) за дотриманням установлених правил.

Далі наведено результати аналізу практики функціонування в Угорщині, Литві, Польщі, Румунії і Німеччині організацій самоконтролю та фінансових центрів фінансових (кредитних) кооперативів. Вибір означених країн для дослідження обумовлений тим, що становлення кредитного руху в Україні було тісно пов'язано і з адаптацією досвіду цих країн.

В **Угорщині** для кредитно-ощадних кооперативів організаціями самоконтролю є:

- національне об'єднання з інтеграції кредитно-ощадних кооперативів SZHISZ [1], яке реалізує схему гарантування депозитів шляхом інституційного захисту кредитно-ощадних кооперативів від банкруства;
- банк угорських кредитно-ощадних кооперативів Takarekbank, який засновано кредитно-ощадними кооперативами [2].

Здійснення SZHISZ і Takarekbank функцій самоконтролю встановлено законами Угорщини «Про кредитні установи» і «Про інтеграцію кредитно-ощадних кооперативів» та контролюється Національним банком Угорщини, який здійснює нагляд за кредитно-ощадними кооперативами.

Передбачено обов'язкове членство кожного кредитно-ощадного кооперативу в SZHISZ, який виконує певні функції щодо пруденційного нагляду, а саме: видає обов'язкові до виконання директиви, контролює операції і достатність капіталу кредитно-ощадних кооперативів та періодично проводить їх перевірку, здійснює нагляд за платоспроможністю кредитно-ощадних кооперативів і за дотриманням установлених правил, ухвалює плани антикризового управління тощо.

Центральною фінансовою установою для кредитно-ощадних кооперативів в Угорщині є Takarekbank, який створює необхідну фінансову інфраструктуру щодо розвитку кредитно-ощадних кооперативів, забезпечує функціонування єдиної системи інформаційних технологій та здійснює моніторинг кредитно-ощадних кооперативів. Кожний кредитно-ощадний кооператив повинен бути учасником у Takarekbank і зобов'язаний проводити свої банківські операції через рахунки в Takarekbank.

Наявні в Угорщині асоціації OTSZ, Tesz реалізують мінімальні формальні функції щодо представлення інтересів кредитно-ощадних кооперативів в органах державної влади.

У **Литовській Республіці** наглядовими функціями за діяльністю кредитних спілок і центральної кредитної спілки наділений Банк Литви. Кредитні спілки включені в державну схему страхування депозитів Державною компанією «Страховання вкладів та інвестицій».

Організацією самоконтролю є фінансова установа – Центральна кредитна спілка (далі – LCCU) відповідно до Закону про центральну кредитну спілку [3].

LCCU забезпечує фінансову та інформаційну інтеграцію кредитних спілок, здійснює моніторинг діяльності кредитних спілок, а як фінансова установа створює необхідну фінансову інфраструктуру для розвитку кредитних спілок тощо. LCCU виконує функції забезпечення підтримки ліквідності та відновлення платоспроможності кредитних спілок, включаючи управління ризиками.

Існуючі в Литві дві асоціації (Литовська асоціація кредитних спілок та асоціація «Литовський кредит») реалізують мінімальні функції з лобювання інтересів кредитних спілок.

У **Республіці Польща** функціонують дві групи фінансових (кредитних) кооперативів – кооперативні банки та ощадно-кредитні кооперативні каси (далі – SKOK). Комісія з фінансового нагляду є компетентним органом щодо нагляду за діяльністю кооперативних банків і SKOK. Для здійснення своєї діяльності кооперативні банки і SKOK повинні бути учасниками Банківського гарантійного фонду.

Для кооперативних банків організаціями самоконтролю є фінансові центри – Польський кооперативний банк (BPS) [4], членами якого є 357 кооперативних банків, і Кооперативна банківська група (SGB) [5], членами якої є 202 кооперативні банки. Комісія з фінансового нагляду надала BPS і SGB право здійснення функцій самоконтролю щодо кооперативних банків, зокрема щодо створення внутрішніх систем інституційного захисту для забезпечення необхідного рівня ліквідності і платоспроможності кооперативних банків. BPS і SGB здійснюють моніторинг діяльності кооперативних банків. Кооперативний банк повинен безпечно інвестувати свої кошти-інструменти з високою ліквідністю і зобов'язаний депонувати кошти на окремому рахунку в об'єднанні кооперативних банків, членом якого він є.

Для SKOK організацією самоконтролю є фінансова установа – Національна ощадно-кредитна кооперативна каса (далі – Kasa Krajowa) [6]. Членство в Kasa Krajowa для SKOK є обов'язковим. SKOK повинна безпечно інвестувати свої кошти-інструменти з високою ліквідністю та зобов'язана депонувати кошти на окремому рахунку в Kasa Krajowa. SKOK надає до Kasa Krajowa звітність. До складу Kasa Krajowa входять низка компаній і фірм, які забезпечили фінансову інтеграцію SKOK.

Зазначені вище централізовані фінансові установи (BPS, SGB і Kasa Krajowa) здійснюють функції організації самоконтролю та створюють необхідну фінансову інфраструктуру для розвитку фінансових (кредитних) кооперативів.

У **Румунії** нагляд за кредитними кооперативами здійснює Національний банк Румунії. Кредитні кооперативи включені до Фонду гарантування депозитів Румунії.

Організацією самоконтролю в Румунії відповідно до законодавства є фінансова установа – Центральний кооперативний банк CREDITCOOP (далі – ЦКБ) [7]. ЦКБ виконує одночасно функції самоконтролю, здійснюючи моніторинг діяльності кредитних кооперативів, і як фінансова установа створює необхідну

фінансову інфраструктуру. Кожний кредитний кооператив повинен відкрити рахунок у ЦКБ і зобов'язаний бути членом у ЦКБ, на який покладено обов'язки щодо нагляду і контролю за діяльністю кредитних кооперативів. ЦКБ установлює вимоги інформаційного і програмного забезпечення та до надання кредитними кооперативами фінансових послуг. ЦКБ забезпечує рефінансування кредитних кооперативів, здійснює заходи щодо забезпечення ліквідності і достатності капіталу кредитних кооперативів. У межах своїх повноважень ЦКР може давати рекомендації і вживати заходи впливу до порушників.

Дослідники проблем розвитку самоконтролю щодо кредитної кооперації часто наводять приклад Німеччини, як доказ здійснення функції самоконтролю асоціацією фінансових (кредитних) кооперативів [8; 9]. Однак така аналогія не є коректною. Позитивний досвід динамічного розвитку системи кредитної кооперації в Німеччині дійсно є досить важливим, оскільки за майже вісімдесят років жоден кооперативний банк не був визнаний неплатоспроможним.

У *Федеративній Республіці Німеччині* компетентним органом щодо нагляду за діяльністю кооперативних банків є Федеральне управління фінансового нагляду (далі – BaFin).

Організацією самоконтролю є Федеральна асоціація німецьких народних банків і банків Райффайзен (далі – BVR) на підставі Закону про торгіві і промислові кооперативи [10]. BVR забезпечує фінансову інтеграцію кооперативних банків і реалізує функцію не тільки самоконтролю (моніторинг, аудит, ужиття заходів впливу), а також через афілійовані структури забезпечує підтримку ліквідності і платоспроможності та реалізує функцію інституційного захисту. Для кооперативних банків участь у BVR обов'язкова. Доцільно підкреслити, що BVR є аудиторською асоціацією і має право проводити аудит своїх членів, складати висновки щодо діяльності кооперативних банків. BVR здійснює управління спеціалізованими афілійованими установами для формування фінансової інфраструктури кооперативних банків, зокрема, BVR управляє схемою гарантування депозитів для кооперативних банків – BVR Institutssicherung GmbH, що діє як система інституційного захисту і спрямована на захист банку від банкрутства. Для ефективного виконання функцій фінансового центру та концентрації капіталу діє Німецький центральний кооперативний банк (DZ-Bank), загальне управління яким також забезпечується BVR.

Ураховуючи наведені вище результати аналізу міжнародного досвіду функціонування організацій самоконтролю і фінансових центрів фінансових (кредитних) кооперативів, доцільно зазначити, що *тільки в Німеччині* функції організації самоконтролю історично виконує *аудиторська асоціація*, яку однак недоцільно порівнювати з поняттям «асоціація», що існує в українському законодавстві. Водночас виконання функцій організації самоконтролю BVR забезпечує через діяльність спеціалізованих установ, а фінансовим центром для кооперативних банків є DZ-Bank.

В *Угорщині, Литві, Польщі та Румунії* виконання функцій організації самоконтролю *забезпечуються фінансовими установами*, які також створюють фінансову інфраструктуру для діяльності фінансових (кредитних) кооперативів.

Узагальнюючи наявну практику розглянутих країн, доцільно наголосити, що у країнах, у яких діє схема гарантування депозитів, заснована на використанні фонду, організації самоконтролю є одночасно і фінансовими центрами для фінансових (кредитних) кооперативів (Литва, Польща і Румунія). Такі фінансові центри формують необхідну для фінансових (кредитних) кооперативів фінансову та інформаційну інфраструктуру.

У країнах, де застосовується схема гарантування депозитів, заснована на інституційному захисті фінансових (кредитних) кооперативів (в Угорщині та в Німеччині), фінансовий центр також наділяється певними повноваженнями щодо нагляду і контролю за діяльністю фінансових (кредитних) кооперативів.

Знайти розумне співвідношення між державним регулюванням і наглядом та ринковим самоконтролем – одне з ключових завдань, яке сьогодні постало перед Українською державою. Передбачений законодавством України перелік функцій саморегулювальної організації для кредитних спілок, наведений вище, є *досить обмеженим і не містить багатьох функцій, що реалізуються організаціями самоконтролю в досліджених країнах*. За чинного в українському законодавстві переліку функцій важко говорити про запровадження ефективного самоконтролю, здатного перейняти на себе частину повноважень державного нагляду.

Попри проголошені принципи взаємодопомоги, кредитними спілками в Україні так і не було створено спільного потужного фінансового центру, здатного задовольнити потреби членів кредитних спілок у різноманітних фінансових послугах. Саме тому доцільно проаналізувати можливість реалізації функцій щодо самоконтролю і функцій фінансового центру такими установами, як *асоціація КС, об'єднана кредитна спілка і кооперативний банк* (за умови його створення).

Усі означені установи можуть забезпечити виконання *таких організаційних функцій щодо самоконтролю*, а саме: запровадження правил поведінки для КС, сертифікація фахівців КС, розроблення методичного забезпечення діяльності кредитних спілок, представлення інтересів КС в органах державної та судової влади, збір і попередній аналіз фінансової звітності КС, надання консалтингових послуг, застосування заходів впливу до порушників установлених норм і правил тощо.

Натомість асоціації КС не в змозі самостійно виконувати такі функції самоконтролю, як запровадження єдиної інформаційної системи, здійснення постійного моніторингу діяльності КС, запровадження норм щодо управління ризиками і здійснення контролю за їх дотриманням, підтримка ліквідності та платоспроможності КС, забезпечення проведення обов'язкового аудиту членів, виконання програм фінансового оздоровлення КС, запровадження системи інституційного захисту.

Виконувати функції фінансового центру КС асоціації КС узагалі не мають права, оскільки вони не можуть надавати фінансові послуги. Тільки такі фінансові установи, як об'єднана кредитна спілка чи кооперативний банк, зможуть забезпечити централізацію збереження активів КС і контроль за їх інвестуванням, рефінансування КС, доступ до міжбанківського кредитування, інвестування в цінні папери, забезпечення ведення поточних рахунків і рахунків у цінних паперах для КС, здійснення електронних платежів, запровадження Інтернету та мобільного банкінгу, обслуговування платіжних карток тощо.

Ураховуючи зазначене вище, доцільно зазначити, що асоціація КС не може самостійно виконувати весь спектр функцій самоконтролю, уже не кажучи про неможливість виконання нею функцій фінансового центру кредитної кооперації. Такий висновок підтверджується не тільки досвідом Угорщини, Литви, Польщі, Румунії, а й Німеччини, де BVR реалізує зазначені вище функції через афілійовані установи.

Ураховуючи зазначене вище, доцільно в Україні відійти від конструкції «саморегульована організація», що за багато років свого існування в українському законодавстві довело свою неефективність. Доцільно замінити поняття «набуття статусу саморегульованою організацією» на «порядок схвалення компетентним органом набуття чи позбавлення права виконання об'єднанням кредитних спілок (об'єднаною кредитною спілкою, асоціацією) конкретної функції щодо самоконтролю», із законодавчим уточненням переліку таких функцій.

Суттєвою вимогою має стати обов'язковість членства КС, які здійснюють ліцензовану діяльність із залучення депозитів, в об'єднаній кредитній спілці (або в кооперативному банку за умови його створення). Натомість асоціація КС може забезпечувати функції самоконтролю для КС, що здійснюють діяльність за рахунок внесків / вкладів і не залучають депозити.

Важливо встановити конкретні технічні вимоги до об'єднаної кредитної спілки щодо запровадження єдиної інформаційної системи і до здійснення об'єднаною кредитною спілкою збору, узагальнення і попереднього аналізу фінансової звітності кредитних спілок. Це дозволить об'єднаній кредитній спілці здійснювати постійний моніторинг діяльності КС.

Доцільно дозволити об'єднаній кредитній спілці ведення поточних рахунків і рахунків у цінних паперах для КС та надати повноваження щодо доступу до системи електронних платежів НБУ і до міжбанківського кредитування.

Оскільки за час функціонування КС в Україні так і не було сформовано достатніх фондів, здатних забезпечити створення потужної системи інституційного захисту для КС (як це має місце в Німеччині та Угорщині), доцільно КС, які здійснюватимуть діяльність із залучення депозитів, включити до складу учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

За умови реалізації зазначених вище функцій у фінансовому центрі КС буде акумульовано достатньо ресурсів, що дозволить реалізовувати програми фінансового оздоровлення КС і запровадити систему підтримки ліквідності та платоспроможності для КС. Зазначені вище рекомендації щодо моделі регулювання і нагляду за діяльністю організації самоконтролю та фінансового центру КС потребуватимуть розроблення і внесення на розгляд Верховної Ради України змін до низки законів України.

Висновки. У результаті дослідження доцільно констатувати ось що.

1. Поняття «саморегульована організація», передбачене в українському законодавстві, не віднайдене в законодавстві країн ЄС. Натомість, виконання компетентними органами функцій нагляду ефективно доповнюються законодавчим наділенням організацій, що створені учасниками ринку, правом на виконання певних функцій щодо здійснення ними самоконтролю за додержанням установлених правил.

2. Установлено, що в досліджених країнах виконання функцій організації самоконтролю забезпечуються фінансовими установами, які також створюють фінансову інфраструктуру для фінансових (кредитних) кооперативів.

3. Установлено, що асоціація КС не може самостійно виконувати весь спектр функцій самоконтролю, уже не кажучи про неможливість виконання нею функцій фінансового центру кредитної кооперації.

4. Запропоновано законодавчо замінити поняття «набуття статусу саморегульованою організацією» на «порядок схвалення компетентним органом набуття чи позбавлення права виконання об'єднанням кредитних спілок (об'єднаною кредитною спілкою, асоціацією) конкретної функції самоконтролю».

5. Запропоновано включити до складу учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб ті КС, які здійснюють діяльність із залучення депозитів, і законодавчо встановити обов'язковість їхнього членства в об'єднаній кредитній спілці, що має здійснювати функції самоконтролю.

Список використаної літератури

1. Official website SZHISZ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://szhisz.hu>.
2. Official website Takarekbank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.takarekbank.hu>.
3. Official website Lithuanian Central Credit Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lku.lt>.
4. Official website Bank BPSS.A. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bankbps.pl>.
5. Official website SGB-BankSA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sgb.pl>.
6. Official website Kasa Krajowa [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.skok.pl/kontakt/kasa-krajowa>.
7. Official website CREDITCOOP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.creditcoop.ro>.
8. Пожар А. А. Кредитно-кооперативний сектор економіки європейських країн : монографія / А. А. Пожар. – Полтава : РВ ЦПУЕТ, 2013. – 278 с.

9. Міненко М. А. Особливості процесу об'єднання і взаємодії кооперативів Німеччини [Електронний ресурс] / М. А. Міненко // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – С. 113–119. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2982>.
10. Official website BVR [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.bvr.de/Wer_wir_sind/Unsere_Aufgaben.

References

1. Official website SZHISZ. <http://szhisz.hu>. Retrieved from : <http://szhisz.hu> [inHungary].
2. Official website Takarekbank. www.takarekbank.hu. Retrieved from : <http://www.takarekbank.hu> [in Hungary].
3. Official website Lithuanian Central Credit Union. lku.lt. Retrieved from : <http://lku.lt> [in Lithuania].
4. Official website Bank BPSS.A. www.bankbps.pl. Retrieved from : <https://www.bankbps.pl> [in Poland].
5. Official website SGB-BankSA. www.sgb.pl. Retrieved from : <http://www.sgb.pl> [in Poland].
6. Official website Kasa Krajowa. www.skok.pl. Retrieved from : <http://www.skok.pl/kontakt/kasa-krajowa> [in Poland].
7. Official website CREDITCOOP. www.creditcoop.ro. Retrieved from : <http://www.creditcoop.ro> [in Romania].
8. Pozhar, A. A. (2013). Kredytно-kooperatyvnyi sektor ekonomiky yevropeiskykh krain [The credit-co-operative sector of the economy of European countries]. Poltava : RVTsPUET [in Ukrainian].
9. Minenko, M. A. (2014). Osoblyvosti protsesu obiednannia i vzaiemodii kooperatyviv Nimechchyny [Features of the process of association and cooperation of German cooperatives]. Efektyvna ekonomika – Effective economy, 5, 113–119. Retrieved from : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2982> [in Ukrainian].
10. Official website BVR. www.bvr.de. Retrieved from : https://www.bvr.de/Wer_wir_sind/Unsere_Aufgaben [in Germany].